

Прикази

Reviews

Comptes rendus

Lidija B. Radulović, *Religija ovde i sada: Revitalizacija religije u Srbiji*, Etnološka biblioteka knj. 58, Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Srpski genealoški centar, Beograd, 2012. 208 str.

U vrednoj naučnoj monografiji ***Religija ovde i sada: Revitalizacija religije u Srbiji***, Lidija Radulović je iznela rezultate istraživanja revitalizacije religije, re-tradicionalizacije i izumevanja novih tradicija. Dajući širi hipotetički okvir, ukazala je na opasnosti jednoznačnog i jednostranog posmatranja procesa revitalizacije religije.

U prvom delu knjige autorka je preispitala antropološke i sociološke pristupe u istraživanju religioznosti u Srbiji, kao i hipotezu o revitalizaciji pravoslavlja u najrazličitijim oblicima, posebno u formi narodnog pravoslavlja. Smatra da bi *tezu o generalnoj revitalizaciji pravoslavne religije trebalo dovesti u pitanje*, te preispitati *različite oblike u kojima je obnova religije prisutna u različitim slojevima stanovništva i uticaj koji jasno vidljiva revitalizacija pravoslavlja ostvaruje u javnoj sferi*.

U drugom poglavlju knjige autorka piše o "javnom licu" religije kao ogledalu Srpske pravoslavne crkve na primeru medijalizacije religije i medijske produkcije čuda i čudesnih dela. Politika obrazovanja u Srbiji analizirana je kroz primere diskurzivne analize udžbenika veronauke tri većinske konfesije. Analizira-

jući javnu sferu u kojoj se reprezentuje Srpska pravoslavna crkva, Lidija Radulović smatra da se odvijaju paralelni procesi revitalizacije, desekularizacije i re-tradicionalizacije religije.

Najznačajniji naučni doprinos ove knjige je u studiji slučaja revitalizacije narodnog i crkvenog pravoslavlja u Knjaževačkom okrugu. Autorka je na ovom terenu istražila indikatore religioznosti, kao i alternativna verovanja i praksu. Ukazala je da su često pogrešne pretpostavke i zaključci proizašli iz *pogrešne metodologije istraživanja* i perspektive koja ne uzima u obzir da verovanja i religijska praksa ispitanika, koji su se samoidentifikovali kao religiozni, ne mora da bude koherentna.

Uzimajući u obzir teorijske i metodološke koncepte u proučavanju narodne religije i narodnog pravoslavlja u Srbiji koje je primenio Dušan Bandić, autorka dolazi do važnih naučnih saznanja. Dušan Bandić je pisao o prisutnom procesu profanizacije svetaca u vreme istraživanja devedesetih. Dvadeset godina kasnije, Lidija Radulović nakon svojih istraživanja zaključuje da su *profanizovani sveci "doživeli" ponovnu sakralizaciju*.

Narodno pravoslavlje autorka *posmatra kao aktuelnu, subjektivnu, unutrašnju refleksiju oficijelnog pravoslavlja*, koje se različito interpretira i živi u svakodnevnom životu, a na osnovu kojeg je autorka predložila idealtipske modele vernika: (1) *autentičnog posvećenog vernika* (2) *autentičnog necrkvenog vernika*.

Lidija Radulović je naznake religijskog individualizma pratila kroz snažne motivacije pojedinih ispitanika da izraze individualna osećanja vere i odnosa sa Bogom. Autorka pretpostavlja da će se ovaj koncept sve više razvijati u budućnosti naročito pod uticajem evropskog modela religioznosti.

Naučni značaj ove knjige je i u tome što autorka, neprestano ukazuje na prednosti i nedostatke korišćenih metoda i tehnika istraživanja, kako kod drugih autora, tako i u svojim istraživanjima. Pisana je lepim jezikom i ilustrovana brojnim primerima. Ovu značajnu knjigu preporučujem studentima i drugim kolegama i kao metodološki priručnik za istraživanje religije *ovde i sada*.

Senka Kovač

Bojan Žikić. Misao, kultura, identitet. 2012. Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta, Etnološka biblioteka, knj. 60, 211 str.

Knjiga *Misao, kultura, identitet*, objavljena krajem 2012. godine, predstavlja zbirku eseja iz oblasti kognitivne antropologije. Prednost ovako organizovanog teksta ogleda se, primarno, u "obelodanjivanju" koliko tematski različiti segmenti društvenog i kulturnog okruženja mogu biti interpretirani u teorijskim i metodološkim okvirima kognitivne antropologije i, tek sekundarno, pretpostavljam, u povećanoj verovatnoći da će se čitalačkoj publici različitih interesovanja približiti osnovne ideje i polazišta ove nedovoljno prisutne, a posve intelektualno izazovne i potrebne subdiscipline u domaćoj antropologiji.

Kako, dakle, u ovdašnjim antropološkim krugovima kognitivna antropologija

nije uzela maha, štaviše, samo je pojedini antropolozi usvajaju u predmetnom smislu i primenjuju u teorijskom i metodološkom, autor u uvodnom poglavlju (pod nazivom *Kognitivnost i antropologija*) ukratko predstavlja razvoj, predmet, teoriju i metod subdiscipline o kojoj je reč. Nakon što u prvom delu poglavlja određuje kulturu kao kognitivni fenomen i podvlači da je osnovni cilj kognitivne antropologije da "pouzdana predstavi logičke sisteme mišljenja u određenoj kulturi u skladu sa" (12) vlastitim kriterijumima (date kulture), u drugom delu sistematizuje forme kulturnog mišljenja, odnosno, pojašnjava značenja i korelacije pojmova kao što su: shema, model, klasifikacija, taksonomija, prototip, te, nakon svega, pocrtavajući da kontekst predstavlja "osnovnu značenjsku determinantu" (44) podseća na njegovu neophodnost pri antropološkim analizama.

Kognitivne antropologe pre svega zanima kulturno mišljenje ljudi koje proučavaju, no Bojan Žikić, u narednom poglavlju koje nosi naziv *Kulturni heroji*, pažnju usmerava i na pomenuto, ali i na antropološko mišljenje, kojem pristupa kao kulturnom mišljenju. Naime, autor otvara pitanje diskurzivnosti interpretacije, tj. proizvodnje dodatnih diskursa pri antropološkoj interpretaciji – što strukturalnih što kognitivnih antropologa – pri kojoj se javlja, kako tvrdi, "konstrukcija eksplanatornog pojmovnog aparata" (50). Za primer uzima pojam *ambivalentnosti*, što je i predmet razmatranja datog odeljka knjige. Kroz analizu pojedinih kulturnih heroja (Sv. Save, Isusa, Iroda i Elvise Prisljija) – koji predstavljaju figure koje učestvuju u formiranju, afirmaciji i perpetuiranju kulturnih vrednosti, normi, moralnih načela itd. neke zajednice, a prema kojima njeni članovi grade identifikaciju – autor uspešno dokazuje zašto je i kako